

BARIŞÇIL DIŞ POLİTİKA “EVİRİMSEL KARARLI”MI?: DEMOKRATİK BARIŞ TEORİSİNİN RASYONALİST PERSPEKTİFTEN BİR ANALİZİ*

Emre GÜNDOĞDU**

Öz

Demokratik barış teorisi, demokrasilerin birbirleriyle savaşma eğiliminde olmadıklarını öne sürmektedir. Demokrasi ve barış arasındaki nedensel ilişkiyi sorgulayan kimi çalışmalar ise demokrasilerin savaşa en az demokrasi-dışı rejimler kadar yatkın olduğunu öne sürmektedir. Demokratik barış teorisine yönelik eleştirel çalışmaların aksine, bu çalışma demokrasilerin barışçıl dış politikaya yatkın olduğu argümanını destekleyen bir yaklaşım sunmaktadır. Çalışma demokrasilerin barışçılığını ‘oyun-teorik’ araçların yanı sıra ‘evrim’ literatüründe önemli yer tutan bazı kavramlardan da yararlanılan bir metodoloji çerçevesinde tartışmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümü iki farklı rejim tipinin (demokrasiler ve demokrasi-dışı rejimler) rasyonalite anlayışına, belirsizlik karşısındaki tutumlarına ve karar-yapımı mekanizmalarının potansiyel hataların giderilmesine ne ölçüde izin verdiğine odaklanmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümü ise demokrasilerin demokrasi-dışı rejimler karşısındaki avantajlarına rağmen uluslararası sistemde kendisine alternatif olan rejimler karşısında niçin baskın konumda olamadığını tartışmaktadır. Bu doğrultuda çalışma demokrasi-dışı rejimlerin ortak tehdit algısı, coğrafi uzaklık, statüko memnuniyeti ve her zaman saldırgan bir strateji izlemenin yüksek maliyetlere yol açması gibi çeşitli dışsal sebeplerden dolayı demokrasileri; demokrasilerin ise rakiplerine karşı caydırıcılıklarını sürdürebilmek için demokrasi-dışı rejimleri taklit etmesi konusunu ele almaktadır. Çalışma hem demokrasilerin barışçılığını sorgulayan yaklaşımlara yanıt niteliğinde bazı ampirik ve teorik karşı-argümanlar öne sürmekte hem de demokratik barış teorisinin geçerliliğini destekleyici nitelikteki argümanları sistematik bir çerçevede gözden geçirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokratik Barış Teorisi, Oyun Teorisi, Evrimsel Kararlılık, Rasyonalite, Belirsizlik

S PEACEFUL FOREIGN POLICY “EVOLUTIONARILY STABLE”?: AN ANALYSIS OF DEMOCRATIC PEACE THEORY FROM RATIONALIST PERSPECTIVE

Abstract

Democratic peace theory posits that democracies are not disposed to fight each other. Some critics of democratic peace theory questioning the causal

* Bu çalışma TÜBİTAK-BİDEB 2214/A desteği kapsamında Doç. Dr. Işıl KAZAN'ın danışmanlığında 2018 yılında tamamlanan “Caydırıcılık Teorisini Yeniden Düşünmek: Asimetrik Caydırıcılık ve Oyun Teorisi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, egundogdu@gelisim.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6114-4484>

relationship between democracy and peace argue that democracies are as ‘war-prone’ as non-democracies. Contrary to criticism of democratic peace theory, this article suggests an approach supporting the argument of predisposition of democracies towards a peaceful foreign policy. The article discusses peacefulness of democracies within the frame of a methodological approach including some guiding concepts borrowed from ‘evolutionary’ literature as well as ‘game-theoretical’ tools. In this context, first section of the article focuses on two different types of regime’s (democracies and non-democracies) understanding of rationality, their attitude towards ‘uncertainty’ and the extent to which their decision-making mechanism enabling potential mistakes to be resolved. Second section of the article discusses why democracies are not able to dominate their alternative regimes in the international system although they have several advantages over non-democracies. The article therefore attempts to address both the issue of non-democracies imitating democracies by reason of various external factors such as common perception of threats, geographical distance, being satisfaction with the status quo and high costs of following an aggressive strategy continuously, as well as democracies imitating non democracies in order to maintain their deterrence against their opponents. The article both suggests some empirical and theoretical counter-arguments in response to approaches that question the peacefulness of democracies, and systematically reviews the arguments that support the validity of democratic peace theory.

Keywords: *Democratic Peace Theory, Game Theory, Evolutionarily Stability, Rationality, Uncertainty*

Giriş

Bu çalışma, demokratik barış teorisinin ‘*demokrasilerin birbirleriyle savaşmaya meyilli olmadıklarına*’ ilişkin argümanını (Maoz ve Russett, 1993: 624-638), demokrasilerin güvenlik politikalarına ilişkin karar yapımı süreçleri çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle çalışmanın kavramsal çerçevesi ve metodolojisine ilişkin bazı önemli hususlara açıklık getirmek gerekmektedir.

Demokratik barış teorisi iki temel varsayıma dayanmaktadır. Birincisi, demokratik rejimler diğer rejimlere göre daha barışçıldır ve uzlaşmazlıklarını çatışma yerine görüşmelerle çözmeye eğilimindedir. İkincisi, demokratik rejimler birbirleriyle ilişkilerinde daha barışçıl olmalarına rağmen demokratik olmayan rejimlerle çatışmacı ilişkiler içerisine girebilirler. Demokrasi ile barış arasındaki bu ilişki kültürel/normatif ve yapısal/kurumsal olmak üzere iki şekilde açıklanmaktadır. Kültürel/normatif açıklamaya göre, dış politikayı yürüten karar alıcılar demokrasilerde iç politikada mevcut olan hoşgörü/uzlaşma anlayışını dış politikaya da yansıtmakta ve karşı tarafın da benzer şekilde davranmasını beklemektedir. Farklı düşünce ve grupların varlığını tanıyan çoğulcu bir rejimin dış politikadaki eğilimleri de doğal olarak barışçıl olmaktadır. Yapısal/kurumsal açıklamaya göre ise demokrasilerdeki hem iç hem de dış politika üzerindeki sivil denetim mekanizmaları ve kurumsal kısıtlamalar, alınacak kararların rasyonaliteye dayanmasını zorunlu kılmaktadır. Kurumlar arasındaki denge

ve kontrol mekanizması bu tür politikaların etraflıca değerlendirilmesini gerektirdiğinden, demokrasilerde savaş kararı alınması diğer rejimlere göre daha güç hale gelmektedir (Özdemir, 2007: 208-212).

Demokrasi ve barış arasındaki bağlantıya ilişkin olarak gerek kültürel gerekse de yapısal açıklamaları yeniden gözden geçiren ve tamamlayan bir faktör olarak demokrasilerin güvenlik politikalarına ilişkin “*karar yapımı süreçlerinin*” mercek altına alınması, demokratik barış teorisinin açıklama gücünün arttırılmasına katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda çalışmada demokrasilerin kendi aralarında barışçıl ilişkiler geliştirmeye yönelik yatkınlığı “*karar-yapımı teorisi*” ve “*oyun teorisi*” gibi araçlar yardımıyla tartışılmaktadır. Devletlerarası etkileşimin rasyonel bir yapısı olduğu ve eleştirel sorgulama sayesinde bu yapının açığa çıkarılabileceği varsayımı altında demokrasilerin tarihsel ilerleyişte daha gelişmiş ve rasyonel bir dizayna sahip olması bakımından diğer rejim tipleri karşısındaki üstünlüğünü tartışması yönüyle çalışmanın rasyonalist bir metodolojiye sahip olduğunu belirtmek gerekir.

Çalışma, demokrasilerin “*evrimsel kararlılığına*” ilişkin bir tartışma üzerinden şekillendiği için, ilkin “*evrimsel kararlı strateji*” (*Evolutionarily Stable Strategy: ESS*) kavramına açıklık getirmek gerekmektedir. Evrimsel oyun teorisinde önemli yer tutan bu kavrama göre, bir “*stratejinin*”¹ ESS olabilmesi için popülasyonun bütün üyeleri o stratejiyi izlerken hiçbir “*mutant stratejinin*” (*alternatif strateji*) fayda elde edememesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle, şu iki koşuldan birisi mevcutsa bir *a* stratejisi ESS’ dir: A) *a*; *a*’ya karşı oynadığında, *a*’ya karşı oynayan herhangi bir *b*’den daha iyi bir getiri ya da ona eşit bir getiri elde eder. B) *b*; *a*’ya karşı oynadığında, tıpkı *a*’ya karşı oynayan *a*’nın elde ettiği kadar iyi bir getiri elde eder; fakat *b*; *b*’ye karşı oynadığında *a*’nın *b*’ye karşı oynadığında elde ettiği getiriden daha kötüsünü elde eder.²

Anlaşılabacağı üzere ESS kavramı, bir stratejinin sadece rakip stratejiler ile karşılaştığında elde ettiği getiriyi değil; aynı zamanda kendi “*kopya stratejisi*” ile karşılaştığında elde ettiği getiriyi de hesaba katmak suretiyle “*fayda*” olgusuna klasik anlayışın ötesinde yeni bir perspektif

¹ Oyun teorisi literatüründe “*strateji*” kavramı oyuncuların her türlü eylemini ifade etmektedir. Bu çalışmada evrimsel oyun teorisi bağlamında rejimlerin “*barışçılık*” ve “*saldırganlık*” olmak üzere iki farklı stratejiyi benimseyebildikleri varsayılmaktadır.

² Bu oyun örneğinde popülasyonun bütün üyelerinin başlangıçta *a* stratejisini oynadığı; daha sonra ise küçük bir mutant grubunun *b* stratejisini oynamaya başladığı varsayılmaktadır (Fudenberg ve Levine, 1998: 59). $\Delta U(a, b)$ ifadesi, *b* stratejisi oynayan bir aktöre karşı *a* stratejisini izleyen bir aktörün getirilerindeki değişimi, $U(a)$ ifadesi ise *a* stratejisini izleyen bir oyuncunun toplam getirisini göstermektedir; ayrıca popülasyondaki her bir bireyin U_0 başlangıç getirisine sahip olduğu varsayılmaktadır. *a* bir evrimsel kararlı strateji, *b* popülasyonu işgal etmek isteyen bir mutant girişim ve *p* mutant stratejisini izleyen stratejilerin oranı iken $U(a)$ ve $U(b)$ ifadelerinin matematiksel olarak ne anlam ifade ettiği şu şekilde gösterilebilir:

$$U(a) = U_0 + (1-p)\Delta U(a, a) + p\Delta U(a, b)$$

$$U(b) = U_0 + (1-p)\Delta U(b, a) + p\Delta U(b, b)$$

Belirtmek gerekir ki, *a* evrimsel kararlı olduğu için *a* stratejisini izleyen bireyin getirisi, *b* stratejisini izleyen bireyin getirisinden büyük olmalıdır; aksi halde *b* stratejisini izleyen mutantlar popülasyonu işgal edebilecektir. Bu durumda $U(a) > U(b)$ ’dir. *p* oranı 0’a çok yakın iken bu durum ya $\Delta U(a, a) > \Delta U(a, b)$ ya da $\Delta U(a, a) = \Delta U(b, a)$ ve $\Delta U(a, b) > \Delta U(b, b)$ olmalıdır (plato.stanford.edu, 2009).

getirmektedir. Böylece *ESS* mantığı doğrultusunda politik düzeyde ‘‘fayda’’ olgusunu, bir stratejinin sadece spesifik bir rakip strateji ile karşılaştığında ne kadar getiri elde ettiğiyle değil, aynı zamanda bu getirinin aynı stratejinin kendi kopya stratejisiyle karşılaştığında elde ettiği getiri ile kıyaslanması suretiyle ortaya çıkan sonuç çerçevesinde ölçmek yanlış olmayacaktır. Demokrasiler ve demokrasi-dışı rejimlerin rakip rejimler ile olan karşılaşmaları esnasındaki karar yapımı süreçleri ve elde ettiği getirileri *ESS* olgusu çerçevesinde tartışmak ise demokratik barış teorisi açısından daha anlamlı ve ayırt edici sonuçlar elde etmeyi sağlayacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde *ESS* mantığına paralel olarak demokrasiler ve demokrasi-dışı rejimlerin karar yapımı süreçlerinin kıyaslanmasına ilişkin olarak üç adet alt başlıkta ortaya koyulan argümanlar şu şekildedir:

Birincisi, ‘‘demokrasilerin rasyonalite anlayışını’’ esas alan karar-yapımı süreçlerine sahip olan rejimlerin sürdürülebilirliği ‘‘diğer rasyonel modellere’’ göre daha olasıdır.

İkincisi, oyuncuların rakiplerine kasıtlı olarak belirsiz mesajlar³ göndermesinden, mesajların çeşitli bilişsel hatalar sebebiyle göndericinin hedeflediği bir biçimde yorumlanmamasından ve tarafların mesajları birbirlerine rakiplerinin algılamasını istediği bir biçimde iletip iletmediklerinden emin olamamalarından kaynaklanan üç farklı belirsizlik durumunda da demokrasiler önemli avantajlara sahiptir. Demokrasiler, birinci tip belirsizlik durumunda ‘‘imaj üstünlüğü’’ ve ‘‘tehditlerin inandırıcılığı’’ avantajına, ikinci tip belirsizlik durumunda nesnel gerçekliğin barışçıl sonuçlara yol açacak şekilde yorumlanması avantajına, üçüncü tip belirsizlik durumunda ise barışın karar alıcılar açısından bir tarihsel ‘‘odak noktası’’ (*focal point*)⁴ olması avantajına sahiptirler.

Üçüncüsü, karar-yapımı süreçlerinin esnek yapısı sayesinde hatalı politik kararların tüm politik sistemin yıkımına yol açmaksızın telafi edilebildiği bir karar-yapımı mekanizmasına sahip olmasından dolayı demokrasilerde hataların ‘‘onarılabilmesine’’ karşın, demokrasi-dışı

³ ‘‘Mesaj’’ ifadesi ile oyuncuların her türlü politik/askeri faaliyet ve söylemler yoluyla askeri güçleri ve/veya gerçek niyetleri hakkında rakiplerine ilettikleri mesajlar kastedilmektedir. Dolayısıyla bu mesajlar rakiplerin pazarlık, savaş stratejileri ya da askeri teknolojideki üstünlüklerine işaret edebileceği gibi, onların uzlaşmazlığın konusu olan herhangi bir çıkar nesnesini elde etme istekliliklerinin derecesine ilişkin de olabilir. Taraflar bu tür mesajları genellikle askeri birliklerin tatbikat yapmaları ya da komşu ülke sınırına asker yığılması gibi faaliyetler yoluyla iletmektedirler. Diğer yandan, mesajları yalnızca askeri faaliyetler bağlamında değerlendirmek gerekmektedir. Rakiplere kararlı olunduğunu iletmeye yönelik çeşitli diplomatik açıklamalar da bu bağlamda değerlendirilebilir (Lake, 2003 s. 82; Schelling, 1960: 187; Lieberman, 2013: 236).

⁴ Schelling tarafından koordinasyona dayalı oyunları açıklamada kullanılan ‘‘odak noktası’’ kavramı, bazı durumların davranışları koordine etmek için insanlara ipucu vermesini ifade eder. Söz konusu özel durumlar, her bir insanın diğerinin kendisinden ne bekleyeceğine ilişkin beklentiye dair bir odak noktası sağlar. Bu özel durum, her iki oyuncu tarafından da bilinen herhangi bir analogiye, teamüle/emsale, simetriye, estetiğe, geometrik bir şekle, ahlaki bir muhakemeye ya da tarafların birbirleri hakkında bildikleri bir şeye dayanan bir anahtar husus olabilir (Schelling, 1960: 57).

rejimlerdeki ‘yukarıdan aşağıya’ mekanik olarak işleyen karar-yapımı süreçleri bu tip rejimlerin yıkım yaşamasını kaçınılmaz kılmaktadır.⁵

Çalışmanın ikinci bölümünde ise demokrasilerin demokrasi-dışı rejimler karşısındaki avantajlarına rağmen uluslararası sistemde niçin baskın konumda olamadığı sorusu evrimsel oyun teorisinde önemli yer tutan “eşleyici dinamikler” (*replicator dynamics*) kavramı çerçevesinde oyuncuların birbirlerini taklit etme ihtiyacı üzerinden tartışılmaktadır. Ayrıca bu bölümde oyuncuların birbirlerini taklit etme ihtiyacının yarattığı “aynılığın” barışçıl stratejinin evrimsel kararlılığı üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir.

1. DEMOKRASİ VE DEMOKRASİ-DIŞI REJİMLERDEKİ KARAR-YAPIMI SÜREÇLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Aşağıda, demokrasilerdeki karar alıcıların bir güvenlik krizi esnasında diğer demokrasiler ile aralarında barışçıl ilişkilerin ortaya çıkmasını mümkün kılan kararlar almalarının demokrasi-dışı rejimlerdeki karar alıcılara göre daha muhtemel olmasının nedenleri tartışılmaktadır.

1.1. Rasyonel Karar-Yapımının Demokrasilerin Lehine İşlemesi

Rasyonalite varsayımına göre, karar alıcılar kararlarının olası sonuçları hakkında bir fayda fonksiyonuna sahip olarak (her bir eylemin olası faydalarını kombinasyon halinde değerlendirerek), rakiplerinin olası seçimleri hakkında sahip oldukları sübjektif inançları çerçevesinde “beklenen faydalarını” (*expected utility*) maksimize eden bir seçim yaparlar. Diğer bir deyişle, oyuncular seçimlerini beklenen faydaları doğrultusunda değerlendirirler ve bir eylemin bir diğerinden daha yüksek bir beklenen faydaya yol açacağını düşündüklerinde, bu eylemi diğerine tercih ederler (Perea, 2012: 64-65). Bu bakımdan rasyonalite kavramının uluslararası politika bağlamındaki temel öncülü, faydaların maliyetleri aşması durumunda bir politik aktivitenin gerçekleştirileceği; maliyetlerin faydaları aşması durumunda ise herhangi bir aktiviteye girilmeyeceğidir (Stein, 2009: 60).

Neoklasik teorisinin “*global rasyonalite*” olarak tanımladığı bu rasyonalite anlayışı, karar alıcıların tutarlı bir fayda fonksiyonuna sahip olduklarını varsaymaktadır. Bu doğrultuda karar alıcıların her bir alternatife karşılık gelen beklenen fayda değerini hesaplayabildikleri ve beklenen faydayı maksimize eden alternatifleri seçebildikleri varsayılmaktadır (Simon: 1997: 17).

Rasyonel davranışın birer açıklayıcısı olarak bu tür karmaşık standartlar öne sürmenin uluslararası politikayı açıklayıcı bir araç olarak “*rasyonalite*” kavramını kullanışsız kılacağı açıktır. Rasyonalite,

⁵ Bu argüman ileri sürülürken, her ilerlemenin -ne denli küçük olursa olsun- sonraki yapılandırmalar için temel olarak kullanıldığı bir seçim türü olan “*birikimli seçim*” adı verilen evrimsel mekanizmadan esinlenildiğini belirtmek gerekir. Bkz. Dawkins, 1986: 49.

gözlemlenmesi güç olan çeşitli bilişsel süreçlere ilişkin terimlerle tanımlandığında “*irrasyonel*” davranışı rasyonel olandan ayırt etmek neredeyse imkansız hale gelmektedir. Bu bakımdan rasyonaliteyi basit bir “*amaç-sonuç hesaplaması*” olarak ele alan ve oyuncuların amaçlarının “*doğruluğu*” konusunda yargıda bulunmaktan kaçınan “*araçsal rasyonalite*” tanımını esas almak yerinde olacaktır. Buna göre rasyonel karar alıcı, “*tanımladığı hedeflere dayalı olarak hareket eden ve algıladığı bir dizi seçenek arasından strateji belirleyen bir kişi*” olarak tanımlanabilir. Böylece çevrenin öznel yorumlanması, kişisel mizaç, algısal çarpıklık, karar yapımı süresinin sınırlı olması ya da psikolojik eğilimler gibi faktörler rasyonalite varsayımını yıpratmamaktadır. Çünkü araçsal rasyonalite kavramı açısından oyuncuların eksiksiz bilgiye sahip olmamaları bir sorunsal değildir ve oyuncuların tutarlı bir şekilde “*geçişli tercihlere*”⁶ sahip olmaları yeterlidir (Zagare, 1987: 7-10).

Bu çerçevede, bir rasyonel karar alıcı, bazı hedeflerine diğer hedefleri karşısında öncelik verir ve bu hedefe ulaşmak için seçtiği eylem tarzının diğer eylem tarzlarından daha uygun olduğunu hesaplayarak hareket eder. Bu açıdan karar alıcıların birtakım amaçlara ve değerlere öncelik vermesinin başka bir gözlemci açısından “*mantıklı*” bulunmasına gerek yoktur. Çünkü bir oyuncunun diğerinin karar yapımını mantıklı bulması, o karar yapımının ancak ve ancak bir dizi ortak değerler ve standartlar temelinde gerçekleştirilmesiyle mümkündür; ne var ki araçsal rasyonalite anlayışı açısından, oyuncuların tercih ettiği amaçların herhangi bir moral standardın rehberliğinde değerlendirilmesine ihtiyaç yoktur (Payne, 2001: 7-8; Betts, 1982: 128).

Fayda ve maliyetlerin oyuncuların subjektif inançlarına bağlı olarak birbirinden değişik bir biçimde hesaplanması, bir ölçüt olarak rasyonaliteyi - karar alıcıların birbirlerini “*irrasyonel*” olmakla suçlamalarına yardımcı olması dışında- kullanışsız bir kavram haline getirmektedir. Ne var ki, tarafların araçsal rasyonel anlayış çerçevesinde tercih sıralamalarında öncelik verdikleri referans nesnesi,⁷ birbirleriyle karşı karşıya gelmeleri durumunda barışçillığı mı yoksa saldırganlığı mı tercih edeceklerini belirleyici niteliktedir. Çünkü oyuncuların önemsedikleri referans nesnesi, bir kriz esnasında göz ardı edebilecekleri alternatif referans nesnelerinin niteliğini ve katlanmayı göze alacakları maliyetlerin büyüklük derecesini belirler.

“*Kitlesel ölümleri*” geçişli tercihler sıralamasında “*en kötü sonuç*” olarak değerlendiren çoğulcu demokrasilerin güvenlik politikalarını “*savaş*” seçeneğini son çare olarak değerlendirecekleri bir bağlamda yürütmeleri

⁶ “*Geçişli tercihler*” kavramının ne anlam ifade ettiğini açıklamak gerekirse; bir oyuncu *a* alternatifini *b*'ye ve *b*'yi *c*'ye tercih ediyorsa -tercihlerinin geçişli olduğu varsayımı altında- *a*'yı da *c*'ye tercih edecektir. Aksi takdirde tercihleri mantıksal olarak tutarsız olacaktır ve rasyonel tercih çerçevesinin dışında kalacaktır (Zagare, 1990: 241).

⁷ “*Referans nesnesi*” kavramı güvenleştirme teorisi çerçevesinde “*güvenliği tehdit edildiği düşünülen ve varlığını devam ettirmek zorunda olduğu iddia edilen şey*” olarak tanımlanmaktadır (Waever, 2008: 582).

daha olasıdır. Zira karar alıcıların topyekün konvansiyonel savaşı ya da nükleer felaket riski barındıran bir güvenlik ortamında kitlesel ölümleri "*en kötü sonuç*" olarak değerlendirmesi güvenlik politikalarının barişe yakınsamasını kaçınılmaz kılar. Nitekim demokrasilerin birbirleriyle çatışmanın eşiğine gelseler dahi krizlerin çatışmaya dönüşmeksizin sonuçlandığı birçok vaka örneği mevcuttur.

Örneğin 1898 Faşoda Krizi'nde İngiltere ve Fransa gibi iki demokrasi savaşın eşiğine gelmesine rağmen Fransa bu krizde savaşı "*göze alamayıp*" Afrika'daki nüfuz politikasında Sudan yerine Fas'a öncelik vermeyi daha rasyonel bulmuştur. Diğer bir deyişle, Fransa bu krizde İngiltere ile savaşmaktansa çıkar tanımlamasında değişikliğe gitmeyi tercih etmiştir. Fransa'nın 1923'te Almanya'dan tazminat borcunu tahsil edebilmek için bu ülkenin maden yönünden zengin olan Ruhr bölgesini işgal girişimine rağmen, bu işgal bir savaşa dönüşmemiş; zira bu kez de Almanya bir savaşı "*göze alamamıştır*" (Sümer, 2011: 209-210).⁸

Demokratik bariş teorisine eleştirel bir açıdan yaklaşan çalışmalarda demokrasilerin "*güç asimetrisi*" ve "*ekonomik maliyetler*" gibi stratejik gerekçelerle savaşı göze alamadıkları belirtilmektedir (Sümer, 2011: 218). Ne var ki devletlerin güç asimetrisinden dolayı caydırılabilmesi, karar alıcıların tercihler sıralamasındaki önceliklerinin barişi zorunlu kılmasına işaret etmesi bakımından demokratik bariş teorisini destekleyici bir husustur. Örneğin, güç asimetrisinin demokrasi-dışı rejimlerin aleyhine olduğu bir kriz örneği olarak Vietnam Savaşı'nda Birleşik Devletler ile arasındaki güç asimetrisine rağmen Vietnam'ın caydırılmadığı ve belirli bir noktada müzakereyi kabul edeceği varsayımına dayalı şekilde izlenen kontrollü tırmandırma politikasına karşın Vietnam yönetiminin pazarlık masasına oturmadığı görülmektedir (Sent, 2007: 464-465). Benzer şekilde, Britanya ile aralarındaki güç asimetrisine rağmen Arjantin yönetiminin Falkland Adaları'nı işgal etmesi (Reiter, 1997: 640-641; Steff, 2016: 65), cunta yönetiminin "*maliyet-fayda*" hesaplamasındaki öncelik sıralamasının demokrasilerin öncelik sıralamasıyla paralel olmadığını göstermektedir.

Demokrasilerin "*kitlesel ölüm maliyetlerinden*" olabildiğince kaçınma arzuları bir noktada rakipleri ile "*pazarlık yaparak*" uzlaşmalarını zorunlu kıldığından demokrasilerdeki karar alıcılardan radikal politik hamleler beklemek güçtür. Demokrasi-dışı rejimlerin değer yargılarının referans alındığı bir maliyet-fayda analizinde "*fayda*" rejimin sürdürülmesini ifade ettiğinden bu tip rejimlerin birbirlerine yönelik güvenlik politikalarının savaş ile sonuçlanması olasılığı son derece yüksektir. Zira rejim güvenliğini (rejimin bürokrasisini ve ideolojisini) insan güvenliğinden daha önemli olarak değerlendiren demokrasi-dışı rejimlerin

⁸ Alıntılanan bu kriz örnekleri aslında demokrasilerin birbirleriyle savaşın eşiğine gelmeleri bakımından demokratik bariş teorisine eleştirel bir açıdan yaklaşan çalışmalarda kullanılmaktadır; ne var ki bu örnekler demokrasilerin savaşı bir son çare olarak değerlendirdiklerinin ve savaştan kaçınmaya gayret ettiklerinin bir göstergesidir.

birbirlerini ekonomik yaptırımlar veya konvansiyonel askeri tehditler ile caydırmaları oldukça güçtür.

Bu bilgiler doğrultusunda, karar alıcıların kendi öncelik sıralamalarına bağlı kaldıkları müddetçe -ister demokrasi isterse demokrasi-dışı rejimler olsun- “*araçsal rasyonel*” olduklarını ve çoğulcu demokrasilerin sahip olduğu rasyonalite anlayışının evrensel olmadığını kabul etmekle birlikte, çoğulcu demokratik sistemlerin sürdürülebilirliğinin diğer “*rasyonel modellere*” göre daha olası olduğu açıktır.

1.2. Belirsizliğin Demokrasilerin Lehine İşlemesi

Belirsizliğin demokrasi ve demokrasi-dışı rejimlerdeki karar-yapımı açısından ne anlam ifade ettiğini açıklamak için öncelikle “*belirsizlik*” kavramını açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Uluslararası güvenliğe ilişkin olarak geliştirilen oyun teorisi literatürü açısından belirsizlik olgusu “*karar alıcıların gerçek niyeti ve/veya gücüne ilişkin bilgi eksikliği*” olarak ifade edilebilir. Belirsizliğin kaynağının ne olduğu sorusuna ise farklı yaklaşımlar farklı yanıtlar vermektedir. Rasyonel aktör yaklaşımı belirsizliği karar alıcıların mesajları yanlış sunma güdüleriyle ilişkilendirirken; bilişsel yaklaşım belirsizliğin kaynağını karar alıcıların bilişsel yeteneklerindeki sınırlamalara bağlı olarak rakiplerinin eylemlerini yanlış algılamalarına dayandırmaktadır. Dolayısıyla rasyonel aktör okulunun aksine bilişsel yaklaşım belirsizliği mesajların göndericisiyle değil alıcısıyla ilişkilendirmektedir (Kurizaki, 2016: 625-626). Bu iki farklı belirsizlik tanımına üçüncü bir tanımlama ilave etmek mümkündür. Mesajların bilinçli olarak yanlış sunulması veya yanlış algılanması durumu söz konusu olmasa bile, tarafların mesajları birbirlerine tam da kendi istedikleri bir biçimde ilettiklerinden emin olmalarının mümkün olmamasından kaynaklanan bir belirsizlik daha söz konusudur.⁹

Bu doğrultuda oyuncuların rakiplerine bilinçli olarak belirsiz mesajlar göndermesinden, mesajların göndericinin hedeflediği bir biçimde yorumlanmamasından ve tarafların mesajları birbirlerine doğru bir biçimde iletip iletmediklerinden emin olamamalarından kaynaklanan söz konusu üç farklı tip belirsizliği demokrasi ve demokrasi-dışı rejimler açısından sırasıyla ele almak gerekmektedir:

Belirsizliğin birinci kaynağı, rakiplere kasıtlı olarak belirsiz mesajlar göndermeyi ifade eden “*stratejik belirsizlik*” politikasıdır. Devletler rakiplerinin potansiyel saldırgan girişimlerinin olabildiğince geniş bir yelpazesinde etkili olabilmesi beklentisiyle caydırıcı tehditlerinin hangi

⁹ Bu belirsizlik, diğer iki özel durum mevcut olmasa bile her durumda mevcut olan bir belirsizliktir. Bir oyuncu mesajını diğerine iletir ve mesaj alıcısı bu mesajı tam da mesaj göndericisinin istediği gibi algılayıp yorumlayabilir; ama yine de mesaj göndericisi mesaj alıcısının bu mesajı tam da kendisinin istediği gibi algılayıp algılamadığını bilemez. Rubinstein tarafından “*neredeyse ortak malumat*” (*almost common knowledge*), Aumann ve Hart tarafından ise “*sınırlı ortak malumat*” (*limited common knowledge*) olarak isimlendirilen bu olgunun detaylı analizi için bkz. Rubinstein, 1989: 385; Aumann ve Hart, 1994: 1009.

spesifik durumlarda uygulanacağını ifşa etmekten kaçınabilirler. Diğer bir deyişle, karar alıcılar ürettikleri tehditlerin daha geniş bir olaylar yelpazesinde etkili olması beklentisiyle askeri tepkilerini tam olarak hangi durum eşiğinde vereceklerini rakiplerine bilinçli olarak iletmeyebilirler. Nitekim Soğuk Savaş döneminde NATO'nun (*North Atlantic Treaty Organization: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü*) olası bir saldırı durumunda "*Kıtalararası Anti Balistik Füzelere*" (*Intercontinental Ballistic Missile: ICBM*) fırlatılması hakkındaki esnek karşılık stratejisi kasıtlı olarak bir miktar belirsizlik içermekteydi; çünkü bu belirsizliğin caydırıcı etkiyi arttıracığı düşünölmekteydi. Benzer şekilde, Sovyetler Birliğı ve Varşova Paktı konvansiyonel güçlerine karşı nükleer silahların "*ilk kullanımı*" hususu da NATO tarafından belirsiz bir seçenek olarak bırakılmıştır (Payne, 2015: 124-125; Paulsen, 1994: 11; Fearon, 1997: 71). Günümüzde Birleşik Devletler'in Tayvan'ı Çin'e karşı savunmak konusunda açık mesajlar vermekten kaçınmak suretiyle hem Tayvan'ı Çin'e karşı cesaretlendirmekten kaçınması hem de Çin'in Tayvan'a açık bir şekilde askeri güç ile meydan okuma güdüsünü dizginlemesi, stratejik belirsizlik politikasının bir diğer örneğidir (Crawford, 2009: 296).

Soğuk Savaş boyunca belirsizliğin nükleer caydırıcılığı güçlendirdiğı mi yoksa zayıflattığı mı sorusu dönemin nükleer stratejistleri tarafından sıkça tartışılmıştır. Schelling'e göre, devletler belirli bir hareket tarzının nasıl bir tepki alacağına ilişkin belirsizlik içinde olan rakiplerinin o eylemleri gerçekleştirmeden önce etraflıca düşünmesini sağlamaya çalışabilirler. Böylece bir "*felaket olasılığı*" rakipleri şanslarını denemekten vazgeçireceğinden, belirsizlik stratejik bir koz olarak kullanılabilir. Bir diğer nükleer stratejist olan Kahn ise Schelling'in aksine nükleer caydırıcılığın ancak rakiplerin bir saldırının kaçınılmaz sonuçlarını tamamen anladıkları zaman en iyi şekilde işleyebileceğini öne sürmüştür (Delpech, 2012: 46-48). Schelling ile Kahn'ın bu tartışması "*demokrasi değışkeni*" hesaba katılmaksızın her iki düşünce okulunun da kendi argümanlarını destekleyecek şekilde çıkarımlarda bulunmasına imkân tanıyan bir niteliktedir. Stratejik amaçlarla kasıtlı olarak yürütölen bir belirsizlik politikasından fayda temin etmek rakip karar alıcıların belirsizliğı nasıl yorumlayacağına bağılı olduğundan, belirsizliğı yorumlayan karar alıcıların hangi rejim tipine ait olduklarını tespit etmek bu noktada kritik hale gelmektedir. Zira demokrasiler, belirsizlik durumunda demokrasi-dışı rejimlerin yoksun olduğu iki önemli avantaja sahiptir: "*imaj üstünlüğü*" ve "*tehditlerin inandırıcılığı*". Bu iki olgu üzerine eğilmek suretiyle belirsizliğin demokrasilerin ve demokrasi-dışı rejimlerin kendi aralarındaki ilişkilerinde ne gibi etkiler yarattığı tespit edilebilir.

Karar alıcılar belirli bir oyuncunun geçmiş davranışlarına dayalı olarak onun sabit karakteristiğı veya davranışsal eğilimleri hakkında belirli inançlara sahip olduklarında, söz konusu oyuncunun bu karakteristik özellikler açısından belirli bir "*imaja*" sahip olduğu söylenebilir. Devletler davranışsal eğilimleri açısından "*tehditlerini gerçekleştiren*", "*risk*

eğilimli”, “*acımasızca misilleme yapan*” vb. gibi güç kullanımına ilişkin çeşitli imajlara sahip olabilir. Ayrıca devletler “*anlaşmalara uyan*”, “*revizyonist olmayan hedeflere sahip*” ve “*güvenilir müttefik*” gibi işbirlikçi davranışlar açısından da çeşitli imajlara sahip olabilir. İmaj kavramı oyuncuların geçmişteki tutumları bakımından rakiplerinin elde ettikleri izlenimi ifade etmekle birlikte, karar alıcıların bu imajları hangi ölçütlere göre oluşturduğu bir soru işaretidir. Çünkü bir devletin belirli bir özelliğe referansla farklı karar alıcılar tarafından aynı imaja sahip olduğunun değerlendirilebilmesi için söz konusu özelliğin tüm gözlemciler açısından sürekliliği gereklidir (Dafoe vd., 2014: 374).

Kimi devletlerin imajı belirli tarihsel periyotlarda ortaya çıkan ve uzun ömürlü olmayan demokrasi-dışı rejimlerin kendisi ile özdeşleştirildiği için süreklilik arz etmemekte ve bu imaj rakipler üzerinde stratejik bir etki oluşturmaya yönelik olarak kullanılamamaktadır. Demokrasilerin imajı ise - mevcut yönetimde hangi siyasal iktidar olursa olsun- devletin “*sürekliliği*” ile ilişkilendirilmektedir. Diğer bir deyişle, demokratik rejimlere sahip devletlerde hükümetler değişse bile bu devletlerin belirli bir güvenlik krizi esnasında hem diğer demokrasilere hem de demokrasi-dışı rejimlere karşı olası tutumlarının önceden tahmin edilebilirliği daha yüksektir.

“*Tehditlerin inandırıcılığı*” konusunda ise belirtmek gerekir ki kimi araştırmacılar bir tehdit mesajının inandırıcılığını iç politik süreçlerle ilişkilendirmektedir. Buna göre politik liderler bir kriz esnasında tehditte bulduklarında kendilerini geri adım atmaları durumunda katlanmak zorunda kalacakları “*iç seyirci maliyetlerine*” maruz bırakırlar. Demokratik liderlerin katlanmak zorunda oldukları bu iç maliyetlerin farkında olan rakip karar alıcılar ise demokrasilerden gelen tehditleri daha inandırıcı bulacaklardır. Eğer seçim sistemine ilişkin kurumlar liderleri cezalandıran etkili bir mekanizmaya sahipse demokratik liderler daha yüksek seyirci maliyetleri üretebilir ve dolayısıyla kararlılıklarına ilişkin daha inandırıcı mesajlar gönderebilirler (Fearon, 1997: 72-82; Schultz, 1998: 830).

Belirsizliğin ikinci sebebi olan “*yanlış algılama*”¹⁰ olgusu ise insanların mevcut inançlarını destekleyen mesajları kabul etme ve bu inançlarla çelişen mesajları reddetme eğilimlerinden kaynaklanan bilişsel hataları ifade etmektedir. Buna göre, uluslararası politikada karar alıcıların beklentileri ve ihtiyaçları gözlemledikleri mesajları nasıl yorumlayacaklarını güçlü bir biçimde etkilemektedir. Böylece mesajlar gözden kaçırılabilceği gibi çoğu zaman da karar alıcıların mevcut inançlarına uyarlanabilmektedir. Diğer bir deyişle, karar alıcılar çoğu zaman “*görmeyi umdukları şeyleri görme arzusu*” ile hareket etmektedir (Jervis, 1976: 143, Jervis, 2006: 650). Nitekim çeşitli araştırmacıların ortaya koyduğu üzere, karar alıcılar kendi görüşleriyle tutarlı olan mesajların arayışı içerisinde olmak ve bu görüşlerle çelişen mesajlara itibar etmemek, “*hüsni kuruntu*” (*wishful thinking*) içerisinde olmak ve bir konu hakkında düşünmeyi reddetmek gibi çeşitli

¹⁰ Bu noktada, mesaj göndericisi kasıtlı belirsizlik politikası izlemese bile mesaj alıcısının çeşitli bilişsel hatalar sebebiyle mesajları göndericinin arzuladığı bir biçimde yorumlamadığı varsayılmaktadır.

bilişsel-psikolojik süreçlerden geçmektedir (Rosati, 1995: 55). Bu bilişsel süreçler göz önünde bulundurulduğunda barişe bir miktar yatkınlığın nesnel gerçekliğin¹¹ barişçıl sonuçlara yol açacak şekilde yorumlanmasına; savaşa yatkınlığın ise tam tersine nesnel gerçekliğin bir savaş başlatmanın yüksek bir getiri sağlayacağı kanısına varacak şekilde yorumlanmasına yol açacağı söylenebilir. Rejimin devamlılığı açısından gerek toplumu seferber edebilmek gerekse yeni ekonomik kaynaklar yaratabilmek adına saldırgan politikalara ihtiyaç duyan bir rejimin bu politikalar sonucunda ortaya çıkması muhtemel gelişmeleri hüsni kuruntu içerisinde yorumlamasını beklemek yanlış olmayacaktır.

Birçok araştırmacının belirttiği üzere, geçmişte başarı ya da başarısızlıkla sonuçlanan politikalar hangi stratejilerin işe yarayıp yaramayacağını anlamak için karar alıcılar tarafından çoğu zaman birer "analoji" olarak kullanılmaktadır. Bu analogik muhakeme insanların olayların karmaşasını anlamlandırmak için farkında olmaksızın kullandığı bilişsel yöntemlerden birisidir (Levy ve Thompson, 2010: 146; Goldsmith, 2005: 37). Örneğin Saddam Hüseyin'in Kuveyt'in işgaline yönelik olarak zihninde geliştirdiği analogik muhakeme, savaşın faydasının maliyetinden yüksek olacağı fikrini destekleyen verilerden oluşmaktaydı. Zira Hüseyin, Libya'nın da tıpkı Irak gibi seküler bir Arap rejimi olması, güney komşusu Çad'ı işgal etmesi, Birleşik Devletler'e karşı terörizmi desteklemesi ve petrol zenginliklerine sahip olması bakımından Libya rejimi ile Irak rejimi arasındaki benzerlikleri kendi lehine yorumlamıştır. Birleşik Devletler'in Kaddafi'yi tehdit edecek önemli bir girişimde bulunmaması, Hüseyin'in kendisinin de benzer bir şekilde muamale göreceği çıkarımında bulunmasına yol açmıştır (Duelfer ve Dyson, 2011: 91) Birleşik Devletler'in Eski Yugoslavya'da ve Somali'de hava gücünü kullanmasına rağmen kara birliklerinin kullanımını bir seçenek olarak değerlendirmemesi de Hüseyin'i Birleşik Devletler'in kararsız ve zayıftan kaçınan bir pozisyonda olduğuna ikna etmiştir (McKoy ve Lake, 2012: 173).

Demokrasilerde ise karar alıcıların politik gelişmelerin gidişatına ilişkin tahminlerinde barişe yatkınlığın etkilerini görmek mümkündür. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı öncesinde İngiltere Başbakanı Neville Chamberlain'in ve kilit konumdaki birçok danışmanının Alman Şansölyesi Adolf Hitler'in saldırgan niyetlerini önemli ölçüde küçümsediği görülmektedir. Chamberlain'in Hitler hakkındaki düşünceleri konusundaki genel kanı Chamberlain'in "hüsni kuruntuya" düştüğü yönündedir. Kısmen Birinci Dünya Savaşı'nın dehşetinin zihninde yarattığı imgeden de etkilenen Chamberlain'in olası bir savaşın sonuçlarının yıkıcılığı konusundaki endişesi, yatıştırma politikasının Hitler'i tatmin edeceği ve Hitler'in büyük

¹¹ "Nesnel gerçeklik" kavramı ile rakiplerin askeri kapasiteleri, güç kullanımı konusundaki niyetleri, benimsediği değerleri, fayda ve maliyetlerini hesaplama kabiliyetleri, mesajları algılama biçimleri ve tüm bunların bir fonksiyonu olarak belirli bir kriz esnasında nasıl tepki verecekleri gibi konulardaki objektif durum kastedilmektedir.

bir savaştan kaçınacağı şeklinde çarpık bir değerlendirme yapmasına yol açmıştır (Hewer ve Lyons, 2018: 180-181).

Belirsizliğin üçüncü kaynağı ise karar alıcıların rakiplerinin “bilgisi hakkındaki bilgisini” ifade eden “ortak malumatın” sınırlı yapısının¹² oyuncuların birbirlerinin niyetlerinden kesinlik içerisinde emin olmalarını engellemesidir. “Mahkumun İkilemi” (PD)¹³ oyununu tasarlayan oyun teorisyenleri, devletler arasındaki ikilemi oyuncuların aralarında iletişim imkanı olmayacak şekilde farklı odalarda izole edildikleri bir metafor üzerinden açıklamışlardır. Ne var ki devletler arasında farklı odalarda izole şartlarda hareket eden iki oyuncu metaforuna başvurmayı gerektirecek bir iletişim eksikliği söz konusu değildir. Oyuncular arasındaki ikilem iletişim eksikliğinden değil, iletişimin varlığına rağmen aşılması mümkün olmayan bir epistemik duvar olan “ortak malumatın sınırlılığından” kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, bir mesajın diğer oyuncuya iletilmesi her ne kadar mümkün olsa da, mesajın ona iletilmediğini bilmek ya da rakibin mesajın kendisine iletilmediğini bilmediğini bilmesi son derece güçtür. Bu mantıksal çıkarım, aralarında rekabet bulunan oyuncuların niçin en kötü olasılığa göre hazırlık yapmak zorunda olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü taraflar arasındaki “bildiğini bilme” konusuna ilişkin ortaya çıkan düşünce zincirinin ileriki bir basamağında ortaya çıkması olası bir şüphe, oyuncuların “geriye dönük çıkarımda” (backward induction)¹⁴ bulunarak aralarındaki güvensizliği arttıran politikalar izlemesini kaçınılmaz kılar.

¹² Rubinstein tarafından “neredeyse ortak malumat” (almost common knowledge) adı altında ortaya koyulan ve aşağıda *E* olayı hakkında tarafların sahip olduğu *K* bilgi kümeleri ile gösterilen bilgi operatörü, ortak malumatın sınırlılığına ilişkin olarak rakip iki oyuncu arasında sonsuza uzanan bir düşünce zincirini temsil etmektedir:

Durum-1: $K_1(E)$ - Oyuncu 1 *E*'yi bilmektedir

Durum-2: $K_2(E)$ - Oyuncu 2 *E*'yi bilmektedir

Durum-3: $K_1[K_2(E)]$ - Oyuncu 1, Oyuncu 2'nin *E*'yi bildiğini bilmektedir

Durum-4: $K_2[K_1(E)]$ - Oyuncu 2, Oyuncu 1'in *E*'yi bildiğini bilmektedir

Durum-5: $K_1[K_2[K_1(E)]]$ - Oyuncu 1, Oyuncu 2'nin Oyuncu 1'in *E*'yi bildiğini biliyor olduğunu bilmektedir

Durum-6: $K_2[K_1[K_2(E)]]$ - Oyuncu 2, Oyuncu 1'in Oyuncu 2'nin *E*'yi bildiğini biliyor olduğunu bilmektedir

Yukarıdaki şablona göre, *Durum-3* ve *Durum-4*'te “ortak malumat” söz konusudur; zira oyuncuların rakiplerinin bilgisi hakkındaki bilgisi kastedilmektedir. Diğer yandan, karar alıcılar rakiplerinin sahip olduğu bilgiyi bilse de kendilerinin bu bilgiyi bildiklerinin rakipleri tarafından bilmediğini bilemeyebilir. Diğer bir deyişle, *Durum-5* ve *Durum-6* gerçeği yansıtmayabilir. Rubinstein tarafından “neredeyse ortak malumat” (almost common knowledge) olarak isimlendirilen söz konusu olgunun “elektronik posta oyunu” adı altındaki oyun-teorik bir analizi için bkz. Rubinstein, 1989: 385-391.

¹³ Bu oyunda “işbirliği” ve “ihanet etme” olmak üzere iki seçenek bulunmaktadır. Dolayısıyla olası dört sonuç vardır. Her iki oyuncu da işbirliği yaparak (3) puan alabilir. Her ikisi de ihanet edebilir ki bu durumda her biri (1) puan alacaktır. Üçüncü ve dördüncü olasılıklar ise bir oyuncu işbirliği yaparken diğerinin ihanet etmesidir. Bu durumda ihanet edene (5) puan verilirken işbirlikçi hiç puan kazanamamaktadır. Bu oyunun sorunsal -oyuncuların en iyi puanları kazanmak istediği varsayımı altında- her bir oyuncu için en iyi seçeneğin hangisi olacağıdır. Çünkü ihanet etme seçeneği diğerinin kararına bağlı olarak en iyi veya en kötü sonucu elde etme olasılığına imkan vermektedir (Dolman, 2005: 55-56).

¹⁴ Geriye dönük çıkarım, bir oyunda optimal eylemler dizisini belirleyebilmek için bir problemin veya durumun sonundan geriye doğru gerçekleştirilen bir muhakeme sürecini ifade eder. Şöyle ki, *Oyuncu-1* kendisine *Oyuncu-2*'nin *Oyuncu-1*'in ne yapacağını düşündüğünü sorarak hareket eder.

Nitekim Soğuk Savaş döneminde gerek Amerika Birleşik Devletleri'nin gerekse de Sovyetler Birliği'nin nükleer caydırıcılık için ihtiyaç duyduklarından daha fazla sayıda nükleer silah üretmelerinin sebebi, tarafların nükleer silah sayısı bakımından üstün olmanın anlamsız olduğunu ve rakiplerinin bu gerçeği bildiğini bilmelerine rağmen rakiplerinin kendilerinin bu durumu bildiklerini biliyor olduklarından emin olamamalarıdır. Devletlerin kullanmayacakları halde nükleer silah üretmeye devam etmelerini teşvik eden bu düşünce zinciri ortak malumatın sınırlı yapısının karar alıcıların güvensizlik hissi üzerindeki etkisinin somut bir örneğidir (Aumann ve Hart, 1994: 1009).

Oyuncuları saldırgan stratejiye yönelten söz konusu düşünce zincirindeki kısırdöngüyü kırarak şekilde taraflara güven verebilecek bir bilişsel referans noktasına ihtiyaç olduğu ortadadır. Bu noktada geçmiş kriz vakalarına ilişkin veriler önemli bir tarihsel "*odak noktası*" (*focal point*) olabilir. Odak noktası kavramı oyun teorisinde koordinasyona dayalı oyunlarda insanların iletişimin yokluğunda seçmeye eğilim gösterdiği bir durumu ifade etmektedir. Şöyle ki, insanlar her biri diğerlerinin de aynı şeyi yapmaya çalıştığını bilirlerse niyetlerini veya beklentilerini buna göre kararlaştıracak; böylece eylemleri bir tür öneme sahip bir odak noktasına yönelecektir. Bu durumda birbirleriyle savaş geçmişi olmayan demokrasilerin lehine, birbirleriyle savaş geçmişi olan demokrasi-dışı rejimlerin ise aleyhine olan bir karar-yapımı sürecinin ortaya çıkması muhtemeldir. İki demokrasi-dışı rejimin aralarındaki topyekün savaş, çatışma ya da silahlanma yarışı geçmişi, tarafların aralarındaki şüpheyi arttıracak şekilde kendisine referansla karar-yapımında bulunacakları bir kritik eşiktir. Demokrasilerde ise geçmiş uzlaşmazlıklara ilişkin tarihsel referans noktası barişe ilişkin olmaktadır. Böylece bir güvenlik krizi esnasında demokrasi-dışı rejimler arasında savaşın, demokrasiler arasında ise barişin bir "*kendini gerçekleyen kehanet*" olarak ortaya çıkması daha muhtemeldir.

1.3. Seçilim Sürecinin Demokrasilerin Lehine İşlemesi

Evrim mantığı bağlamında bir yapının koşullara uygun olan özelliklerinin "*seçilime*" uğramasına benzer bir biçimde (Dawkins, 1976: 12), uluslararası sistemde teknolojik, ekonomik, askeri vb. özellikleri bakımından avantajlı olan oyuncular diğer oyunculara kıyasla uluslararası sistemde daha güçlü bir biçimde ayakta kalırlar ve sahip oldukları bu özellikleri geliştirme avantajına sahip olurlar. Elbette uluslararası sistemdeki seçilim süreci sadece oyuncuların referans alındığı bir alan ile sınırlı değildir; bu oyuncuların seçilime uğramasını mümkün kılacak kararı almalarını sağlayacak iç politik mekanizmalar ve söz konusu bürokratik işleyiş içerisinde rasyonel kararı alacak olan karar alıcıların kendisi de seçilime uğrarlar. Bu bakımdan seçilimin biri iç diğeri de dış politika ile ilişkili olan iki yönü vardır: Birincisi karar alıcıların ve karar yapımı

mekanizmalarının seçilimi; ikincisi ise uluslararası sistemde başarılı olan oyuncuların seçilimi.¹⁵

Bir politik rejimin sürdürülebilirliği rejimin işleyişinde yaşanan aksaklıkların rejimin tümüyle yıkım yaşamasına gerek kalmaksızın giderilmesine bağlıdır. Tüm parçaların birbirine bağlı olduğu bir saat düzeneğinin tek bir dişlisindeki hatanın tüm düzeneği bozmasına benzer bir şekilde, olası bir hatalı politik kararın tüm sistemin işleyişini sekteye uğratmasını mümkün kılacak bir karar-yapımı mekanizmasına sahip olan politik rejimlerin sürdürülebilirliği son derece güçtür. Bu bakımdan potansiyel aksaklıkların tüm politik sisteme sirayet etmeksizin bir alt sistemde giderilebildiği bir karar-yapımı mekanizmasına sahip politik rejimlerin sürdürülebilirliği, hataların onarılması imkanının olmadığı rejimlere göre daha yüksektir.

Nitekim çeşitli tarihsel örneklerde de görüldüğü üzere, demokrasiler hatalarından dersler çıkartarak ilerleyen bir öğrenme gerçekleştirmek suretiyle varlıklarını devam ettirirken, demokrasi-dışı rejimler çöküş gerçeği ile yüzleşmektedir. Evrimsel literatür üzerinden ifade etmek gerekirse, demokrasilerin iç işleyişi ve bu işleyiş sürecindeki karar alıcılar her ilerlemenin -ne denli küçük olursa olsun- sonraki yapılandırmalar için temel olarak kullanıldığı bir seçim türü olan “*birikimli seçilime*” uğramaktadır. Demokrasi-dışı rejimler ise dış politikadaki spesifik konularda çeşitli başarılar elde etse bile iç politik sistemleri bu başarıları sürdürme ve geleceğe aktarma kabiliyetine sahip bir dizayna değil, bir politik hatanın tüm sistemin çöküşüne yol açabildiği bir dizayna sahiptir.

Demokrasilerin birbirlerine yönelik dış politikalarında barışçıl ilişkilerin ortaya çıkmasını daha olası hale getiren faktör demokrasilerin “*hatayı onarabilen*” bir iç işleyişe sahip olması ve hatalı kararlar alan karar alıcıların “*elimine*” olmasıdır. Bu noktada vurgulamak gerekir ki hatanın onarılması ifadesi ile kastedilen husus hem karar alma mekanizmalarındaki çoğulcu etkinin hem de karar alıcı kişilerin sürekli değişme potansiyelinin hatalı bir politikada ısrar edilmesini mümkün kılmamasıdır. Demokrasilerde, potansiyel hatalı politikalara karşı çeşitli uzmanlık kuruluşlarının (bakanlıklar, bilimsel araştırma kuruluşları vb.) politik liderlerin benimsediği tutumların aksi yönündeki raporları, yerel yönetimleri temsil eden yetkililerin itirazları, meslek örgütleri, dernekler ve medyanın muhalefeti gibi “*direnç birimleri*” bulunmaktadır. Ayrıca demokrasilerin belirli üst düzey yetkililerin istifası ya da hükümetin değişmesi gibi yöntemlerle “*elit sirkülasyonunu*” mümkün kılan bir içsel yapıya sahip olması söz konusu rejimlerin hatayı onarıcı özelliklerden bir diğeridir.

Hatalı politik kararların uygulanmasında ısrar edilmesi durumunda karar alıcıların toplum tarafından seçim yoluyla elimine edilmesi olasılığı karar alıcıların toplumun beklentilerine uygun kararlar almasına zemin hazırlar. Zira demokratik barış teorisinin en önemli argümanlarından birisi

¹⁵ Seçilimin dış politikaya ilişkin ikinci boyutu çalışmanın ikinci kısmında ele alınmaktadır.

de modern zamanlarda savaşların büyük bir maliyet ve yıkımı beraberinde getirmesinden dolayı bu maliyetlerin en belirgin mağduru olan halkın savaşlara rıza göstermeyerek karar alıcıları barişçıl çözümlere zorlamasıdır (Ekmekçi, 2011: 109).

Nitekim ABD'li vatandaşların Vietnam Savaşı sırasında giriştikleri protesto hareketleri, Amerikan hükümetinin Vietnam savaşına ilişkin politik tutumunu değiştirmesinde en önemli unsur olmuştur (Kapani, 2007: 154). Britanya'da Anthony Eden hükümetinin 1956 yılındaki Süveyş hareketi başarısızlığından sonra kamuoyu ve medya baskısı sonucu istifaya zorlanması, demokrasilerde siyasal iktidarların kamuoyundan gelen istek ve baskılar karşısındaki duyarlılığın bir diğer örneğidir. İran'a gizli silah satışının ortaya çıkmasından sonra kamuoyunda yoğunlaşan tepkiler üzerine yüksek düzeydeki birçok ABD'li görevlinin istifa etmesi ve Başkan Ronald Reagan'ın da girişilen hareketin yanlışlığını kabullendiğini açıklamak zorunluluğunu duyması da politik hataların giderilmesi konusunda demokrasilerin demokrasi-dışı rejimler karşısındaki avantajına bir diğer örnektir (Kapani, 2007: 172).

Resmi ideolojinin sorgulanamazlığı/kutsallığı ile paralel olarak kararların hem ideolojik olarak sorgulanmadığı hem de rejimin örgütsel işleyişi gereği bu kararları denetleyecek bir "*kontrol ve denge*" mekanizmasının bulunmadığı demokrasi-dışı rejimlerdeki karar yapımı süreci ise "*yukarıdan aşağıya doğru*" birbirine bağlı zincirleme bir işleyiştten ibarettir. Demokrasi-dışı rejimlerdeki karar yapımı süreçlerinde demokrasilerde olduğu gibi üst düzey hükümet yetkililerinin aldığı kararların uygulanmasını engelleyecek etkili "*çatlak sesler*" bulunmadığı için hataların onarılması olası değildir.

Diğer yandan, demokrasi-dışı rejimlerin aldığı kararları denetleyici ve kısıtlayıcı bir mekanizma olmadığının rakiplerce bilinmesi, bu tip rejimler ile yönetilen devletlerin tutumunun ancak şiddet kullanımı yoluyla değiştirilebileceği kanısını oluşturmaktadır. Bir örnek olarak, Kuzey Kore rejiminin nükleer silah üretimini durdurması konusunda- bu tip bir rejimin nükleer girişimlerini iç dinamikler yoluyla dizginlemek mümkün olmadığından- güç kullanımı yönteminin gerek demokrasiler gerekse de demokrasi-dışı rejimler tarafından tek seçenek olarak değerlendirilmesi daha muhtemeldir. Bir demokrasinin ise spesifik bir çıkar nesnesi konusunda uzlaşmazlık içerisinde olduğu bir başka demokrasinin taviz vermesine ya da yönetim değişikliğine uğramasına ilişkin bir beklenti içerisinde olması daha muhtemeldir.

Bu bilgiler ışığında iki farklı rejim tipi açısından iki farklı işleyişle karşılaşmaktadır: Bir tarafta çeşitli tarihsel periyotlarda birbirinden bağımsız olarak yıkılıp yeniden tesis edilen baskı rejimi tipleri ve diğer tarafta ise iç işleyişi gereği politik hataları tüm sistemin çökmesine gerek kalmaksızın elimine eden demokratik rejim tipleri. Elbette ki hataları onarma mekanizmasına sahip demokrasiler belirli durumlarda en az totaliter ideolojiye sahip rejimler kadar hatalı politikalar izleyebilir; ne var ki

demokrasilerde mevcut olan hataları onarma eğilimi onlara eşsiz bir evrimsel ilerleme imkânı sağlar.

2. OYUNCULARIN RAKİPLERİNİ TAKLİT ETME İHTİYACI VE EVRİMSEL KARARLILIK

Çalışmanın birinci bölümünde öne sürülen argümanlar demokrasilerin birbirleriyle olan karşılaşmalarının barışçıl ilişkilere yol açması bakımından rakip rejimlere kıyasla avantajlı olduğunu ortaya koymaktadır. Ne var ki, demokrasiler demokrasi-dışı rejimlere kıyasla bu türden bir üstünlüğe sahipse, demokratik barış niçin uluslararası sistemde baskın hale gelememektedir? Diğer bir deyişle, bu barışçıl özellik niçin hem demokrasilerin kimi güvenlik krizlerinde kendi aralarında savaşın eşiğine gelmelerine hem de demokrasi-dışı rejimlere karşı izledikleri savaş yanlısı politikalarına engel olmamaktadır? Bu noktada çalışmanın ana çerçevesi olan *‘evrimsel kararlılık’* kavramına geri dönmek suretiyle demokratik barışın kararlılığını zayıflatan ve öneminin kavranmasını güçleştiren birbiriyle ilişkili iki faktöre odaklanmak gerekmektedir. Bu faktörlerden birincisi, barışçıl stratejiyi izleyen oyuncuların oranı arttıkça oyuncuların saldırgan strateji izleme olasılığının da artmasıdır. İkincisi ise hem demokrasilerin hem de demokrasi-dışı rejimlerin birbiri *‘taklit etme’* ihtiyacı hissetmesidir ki bu da herhangi bir stratejinin *‘verili’* bir rejimle ilişkilendirilmesini güçleştirmektedir.

Seçilimin dış politikaya ilişkin boyutunu ifade eden *‘uluslararası sistemde başarılı olan oyuncuların seçilimi’* gerçeği, çoğu zaman demokrasi-dışı rejimleri iç işleyişlerindeki demokrasi-dışı yapıdan taviz vermeksizin dış ilişkilerinde stratejik gerekçelerle barışçıl davranmaya itmektedir. Diğer bir deyişle, demokrasi-dışı rejimlerin uluslararası rekabette ayakta kalma hedefi doğrultusunda maksimum getiri elde etmek için içerisinde mücadele ettikleri oyun alanı olan *‘uluslararası konjonktürün’* kuralları bu rejimleri barışa zorlamaktadır. Aynı uluslararası konjonktür demokrasileri demokrasi-dışı rejimlere karşı caydırıcılıklarını sürdürebilmek için yüksek maliyetlere katlanmayı göze alan, öngörülemeyen ve hatta saldırgan niyetlere sahip bir pozisyondaymış gibi davranmaya itmektedir.

Nitekim evrimsel kararlı strateji olgusuna açıklık kavuşturmak için tasarlanan bir oyun olan *‘Şahin-Güvercin Oyunu’nda’* (*Hawk-Dove Game*)¹⁶ *‘güvercin’* stratejisinin evrimsel kararlı olmadığı görülmektedir;

¹⁶ 1970’lerde Maynard Smith tarafından geliştirilen *‘Şahin-Güvercin’* oyununda oyuncular bir sabit V değerine sahip bir kaynak için rekabet etmektedir. Belirtmek gerekir ki bu oyun iki oyuncu arasında değil, iki stratejiden birini izleyen birçok oyuncu arasında oynanmaktadır. Her bir oyuncu ya saldırgan davranış başlatmayı ifade eden *‘Şahin’* stratejisini ya da rakip saldırgan davranış başlatırsa geri çekilmeyi ifade eden *‘Güvercin’* stratejisini izlemektedir. İki oyuncu da saldırgan davranış başlatırsa çatışma gerçekleşecektir ve iki oyuncu da eşit olasılıkla zarar görecektir. Çatışma oyunculara bir C sabit değeri kadar maliyete yol açmaktadır. *Şahin* stratejisi *Güvercin* stratejisi ile karşılaştığında *Güvercin* hemen geri çekilecek ve *Şahin* kaynağı elde edecektir. İki *Güvercin* karşılaştığında kaynak aralarında eşit olarak paylaşılacaktır. Bu bilgiler ışığında oyunun getirileri aşağıdaki matristeki gibi oluşturulabilmektedir:

çünkü saf bir güvercinler popülasyonu bir ‘şahin’ stratejisi tarafından işgal edilebilmektedir. Şahin stratejisinin bir başka şahin stratejisi ile karşılaştığında katlanacağı maliyetin, elde edeceği getiriden daha büyük olduğu durumlarda şahin stratejisi de evrimsel kararlı değildir. İzlenen stratejinin başarı oranına bağlı olarak başarılı stratejilerin ‘eşleyici dinamikler’ çerçevesinde gelecek jenerasyonlarda artış gösterdiği matematiksel modellerde de görüldüğü üzere,¹⁷ işbirliği ve ihanet stratejileri belli oranlarda salınım göstermekte; fakat hiçbir saf strateji baskın gelememektedir.

Örneğin devletlerin nükleer silahlarını tamamen ortadan kaldırmaya karar verdiği bir ‘güvercinler ortamında’ küçük bir miktarda nükleer silah bulunduran bir oyuncunun kesin üstünlüğe sahip olması kaçınılmazdır. Bu bakımdan nükleer silahları karşılıklı olarak tamamen ortadan kaldırma kararı büyük bir hile yapma güdüsü oluşturur; çünkü sadece bir miktar nükleer silah temin etmek muazzam bir askeri üstünlüğe yol açacaktır. Bunun farkında olan oyuncular -kendileri hileci niyetlere sahip olmasalar bile- diğerlerinin hile yapma riskine karşı koymak için hile yapma güdüsüne sahip olacaktır (Morgan ve Paul, 2009: 265). Diğer yandan, her ne kadar bu türden bir stratejik ortam şahin olmayı daha cazip kılsa da, neredeyse bütün oyuncuların silahlanma yarışına yöneldiği bir ‘şahinler ortamı’ şahin stratejisini izlemeyi gittikçe maliyetli kılacağından, güvercin olmak daha cazip hale gelmeye başlayacaktır.

Şahin-güvercin analogisinde görüldüğü üzere ortaya paradoksal bir durum çıkmaktadır; oyuncular barışçıl olduklarını ifşa ederlerse savaş olasılığı artacağından (çünkü bu özel durumları sömürülmeye açık olacaktır), barışın sürdürülebilmesi için oyuncuların misillemeye¹⁸ hazır şahinler gibi

Tablo 1. Şahin-Güvercin Oyunu

	Şahin	Güvercin
Şahin	$\frac{1}{2}(V-C)$	V
Güvercin	0	V/2

Kaynak: plato.stanford.edu, 2009.

(Matristeki getiriler bir ‘sıra kutucuğu’ içerisindeki stratejiyi izleyen oyuncunun bir ‘kolon kutucuğu’ içerisindeki stratejiyi izleyen oyuncuyla karşılaştığında elde ettiği getiriyi göstermektedir. Örneğin Güvercin stratejisi Şahin stratejisi ile karşılaştığında (0) getiri almaktadır).

Görüldüğü üzere, Güvercinler’ler popülasyonu bir Şahin mutant tarafından işgale açık olduğu için evrimsel kararlı olamaz. Diğer yandan -eğer kaynağın V değeri C maliyetinden büyük değilse- Şahin stratejisi de evrimsel kararlı olmayacaktır (plato.stanford.edu, 2009).

¹⁷ Mahkumun İkilemi oyunu oynayan bir bireyler popülasyonu eşleyici dinamikler çerçevesinde modellendiğinde, stratejilerin -her iki tarafın da ihanet etmesi durumunda elde edilen getirinin, bir oyuncunun işbirliği yaparken diğerinin ihanet etmesi durumunda elde ettiği getiriden bariz bir biçimde büyük olduğu durumlar hariç- salınım göstermesinin görsel bir örneğinin de sunulduğu detaylı bir matematiksel analiz için bkz. plato.stanford.edu, 2009.

¹⁸ Axelrod, Mahkumun İkilemi oyununda oyuncular açısından en başarılı uzun dönem stratejisinin, rakiplerin kendileriyle işbirliği yapmaları durumunda işbirliği yapmaları, işbirliği yapmadıkları durumlarda ise aynı ölçüde misilleme yapmalarını ifade eden ‘kısasa kısas’ (Tit for Tat: TFT) stratejisi olduğunu öne sürmüştür (Kaufman, 2013: 49). Nitekim Mahkumun İkilemi oyunundaki stratejilerin farklı olasılıklarla işbirliği yapmaya ya da ihanet etmeye programlandığı bir bilgisayar turnuvasında oyuna ilk

davranması gerekmektedir. Uluslararası sistem bu bakımdan oyuncuların gerçek niyetlerinin ötesinde ve çoğu zaman da gerçek niyetleriyle çelişecek bir biçimde stratejik motivasyonlarla hareket etmelerini gerekli kılmaktadır. Şöyle ki, uzun vadede birtakım maliyetlerle yüzleşme gerçeği, demokrasileri kendi rejimlerini sürdürebilmek için saldırganmış gibi, demokrasi-dışı rejimleri ise kendi rejimlerini sürdürebilmek için barışçılımış gibi davranmaya itebilmektedir.

Neorealizm teorisinin de ortaya koyduğu üzere devletler beka kaygısıyla karşısındaki devletlerin askeri, diplomatik veya ekonomik uygulamalarını taklit ederek onların güçlerini dengelemeye çalışmaktadır. Buna göre uluslararası sistem devletleri en güçlüyü taklit etmeye teşvik edip devletler arasında bir "aynılık" etkisi yaratmaktadır (Aydın ve Atalay, 2012: 97). Birçok oyun teorisini de oyuncuların farklı normlara sahip olan diğer oyuncuları ara sıra taklit etmeleri durumunda doğru koşullar altında mevcut bir sorunu çözen normların (stratejiler) bir gruptan diğerine yayıldığını belirtmektedir. Çünkü başarılı olanın taklit edilmesi oyuncuları daha başarılı kılmakta olup, sorun çözücü normlara sahip olanların taklit edilmeleri gittikçe daha olası hale gelmektedir (Boyd ve Richerson, 2005: 85-91; 252).

Demokrasilerin nükleer caydırıcılıklarını sürdürebilmek için irrasyonel görünme ihtiyaçları rakiplerin taklit edilmesi konusuna bir örnek olarak verilebilir. Kitlesel insan ölümlerini kabul edilemez bulan rasyonel bir demokratik rejimin, rakibinin nükleer bir saldırı gerçekleştirmesi durumunda misilleme tehdidini gerçekleştirmesi, -ortaya çıkacak insani felaket durumundan dolayı-, bu tehdidi hiç gerçekleştirmediği durumdan daha kötü bir sonuçtur. Bunun rakipler tarafından bilinmesi ise demokrasilere saldırıyı rasyonel hale getirmektedir; çünkü ortada revizyonist rejimlerin statükoyu bozma konusunda tereddüt etmelerini gerektirecek bir endişesi kalmamaktadır (Zagare, 1990: 250). Bu varsayım altında misillemeye dayalı olarak rakiplerine büyük miktarlarda maliyet yükleme kabiliyetine dayalı caydırıcılık anlayışı iflas etmektedir. Oyun teorisi ve caydırıcılık teorisyenleri söz konusu "rasyonalite paradoksuyla" baş edebilmek için tehditlerin ancak ve ancak oyuncuların rakiplerini bu tehditleri gerçekleştirmeleri konusunda yeterince "çulgın"¹⁹ olduklarına inandırmaları durumunda inandırıcılık kazanabileceğini belirtmektedir. Bu çerçevede "irrasyonel tehditlerin" daha etkili olduğu söylenebilir; çünkü ciddiye alınan bir blöf, blöf olduğu düşünülen ciddi bir tehditten daha kullanışlıdır (Tetlock, 1998: 889-890).

Nitekim Richard Nixon yönetimi (1969) Vietnam savaşı sürecinde düşmanlarına irrasyonel görünerek, Kuzey Vietnam yönetiminin Birleşik Devletler'in her türlü ölümcül sonuca katlanmak pahasına ölçsüz bir güçle

olarak işbirliği yaparak başlamayı, daha sonra ise rakip bir önceki elde ne yaptıysa aynısını yapmayı öngören *tit-for-tat* stratejisini oynayan program galip gelmiştir (Axelrod, 1980: 379-392).

¹⁹ Kahn'ın, rakibi kendisinin yeterince çulgın olduğuna ikna etme konusunda "korkak tavuk" metaforu üzerinden yaptığı bir tartışma için bkz. Kahn, 2010: 9-15.

saldıracağına inandırılmasına; diğere bir deyişle Amerikan Başkanı'nın davranışlarının çılginca ve öngörülemez olduğuna ilişkin bir imaj çizilmesine dayanan "çılgin adam stratejisine" başvurma ihtiyacı duymuştur (Birch, 1985: 147-148).

Diğere yandan, demokrasi-dışı rejimler ise gerek sürekli olarak saldırgan bir dış politika izlemenin çok maliyetli olması gerekse de çeşitli "dışsal faktörlerden" dolayı savaşı tercih etmeyip güvercin stratejisini taklit etmektedirler. Söz konusu dışsal faktörlere kısaca değinmek gerekirse, bunlardan birincisi "ortak tehdit algısıdır". Uluslararası sistemdeki ayakta kalma mücadelesinde devletler askeri ittifaklar içerisinde yer alarak rakiplerini dengelemeye çalışırlar. Örneğın İıan-Çin-Rusya üçlüsünün Amerikan hegemonyası karşıtlığı dışında bir araya gelmelerini sağlayacak bir içsel sebep bulmak son derece güç olmasına rağmen bu tür devletler bir askeri pakt içerisinde buluşabilmektedirler. İkinci dışsal faktör "coğrafi uzaklıktır". Tarihsel düşmanlıklar doğal olarak tarafların doğrudan kendi anavatanlarına yönelik tehdit oluşturduklarını hissettikleri sınır komşuları arasında biçimlenmektedir. Karşılıklı güvensizlik hissinin yarattığı silahlanma yarışı da daha çok komşu olan devletler arasındaki güvenlik ikileminin bir ürünüdür. Bu bakımdan Kuzey Kore ile İıan arasında bir güç çekişmesi olmamasını içsel faktörlerden ziyade dışsal bir faktör olan coğrafi uzaklık ile açıklamak daha tutarlı olacaktır. Dışsal faktörlerden üçüncüsü "statüko memnuniyetidir". Demokrasi-dışı rejimlerin savaşa yatkın bir ideolojiye ve savaş üretmeye uygun bir iç politik mekanizmaya sahip olmaları ortada somut bir çıkar çatışması yok iken birbirlerine saldırmaları gerektiğı anlamına gelmemektedir.²⁰

Gerek demokrasilerin rakiplerine karşı caydırıcılıklarını sürdürebilmeleri için saldırgan, öngörülemez ve hatta çılgin imajına bürünmek zorunda kalması gerekse de demokrasi-dışı rejimlerin çoğu zaman "dışsal faktörlerden" dolayı güç kullanımına ihtiyaç duymaması, demokrasilerin birbirleri arasında barişçıl ilişkiler geliştirdikleri gerçeğini perdelediğinden demokratik bariş teorisinin açıklama gücü birçok araştırmacı açısından yetersiz görülebilmektedir. Bu bakımdan uluslararası güvenlik ve bariş literatüründe rejimlerin iç karar yapımı süreçlerinin ürettiğı "içsel bariş" ile stratejik şartların zorunlu kıldığı "dışsal bariş" arasında keskin bir analitik ayırım yapma ihtiyacının ortada olduğuna söylenebilir.

²⁰ Demokrasi-dışı rejimlerin birbirleriyle niçin savaşmadıklarına ilişkin olarak ortaya koyulan "coğrafi uzaklık" ve "statükodan memnun olma" argümanları aslında demokratik bariş teorisine eleştirel yaklaşan çalışmalarda demokrasilerin niçin birbiriyle savaşmadıklarını açıklayan birer faktör olarak ele alınmaktadır. Bkz. Lemke ve Reed, 1996: 145-147; Büyükbaş ve Atıcı, 2012: 4. Bu faktörler gerek demokrasiler gerekse de demokrasi-dışı rejimler açısından- bu rejimler özünde savaşa yatkın olsa bile-oyuncuların davranışlarını sınırlandırıcı nitelikteki stratejik koşulları ifade etmektedir. Bu noktada demokrasilerin aslında barişe yatkın olmadığını kanıtlamak için bu faktörleri ortaya koyma noktasında gösterilen kuşkuçuluğın, söz konusu değışkenlerin demokrasi-dışı rejimlerin savaşa yatkınlığının üzerini örten birer faktör olabileceğı konusunda da gösterilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Çalışma, demokratik barış teorisinin günümüzde geçerliliğini sürdüren bir teori olarak geliştirilmeye açık olduğundan yola çıkarak demokrasilerin kendi aralarında barışçıl ilişkiler geliştirebilmelerinin sebeplerini uluslararası güvenlik politikalarına ilişkin karar-yapımı perspektifinden açıklamaya çalışmıştır. Çalışmayı, demokratik barış teorisine ilişkin bazı çıkarımlarda bulunarak sonlandırmak yerinde olacaktır.

Demokratik barış teorisini, analiz birimi olarak demokrasileri *“birbirleriyle barışçıl ilişkiler geliştirmeye programlanmış mekanik oyuncular”* olarak ele alan bir bakış açısı ile değerlendirmenin uygun bir sorgulama biçimi olmadığı söylenebilir. Devletlerin sahip olduğu rejimlerin yapısı gereği deterministik bir biçimde barışçılığa programlı olduğu öne sürülemez; ne var ki barışçılığa sınırlı ölçüde bir eğilim sergilemek hiç eğilimli olmaktan daha avantajlıdır. Çünkü barışa bir miktar eğilim gösteren bir rejim benzer bir eğilime sahip başka bir rejim ile karşılaştığında ortaya savaş ve barış gibi iki kritik durumdan barışın baskın gelmesi gibi anlamlı bir sonuç çıkar. Demokratik barışı özgün kılan husus, barışın demokrasilerin birbirlerine saldırmamaları yönünde bir askeri pakta imza atmalarının değil, karar-yapımı süreçlerinin barışa yatkınlığının bir ürünü olmasıdır.

Demokrasiler, güç kullanımı tehdidini üretmeyi terk ettikleri durumlarda *“şahinler”* tarafından saldırıya açık hale geldikleri için, demokrasi-dışı rejimler ise *“kopya stratejileriyle”* karşılaşmalarında sürekli yüksek maliyetlere katlanmak zorunda olmaları suretiyle *“güvercinler”* ile olan genel rekabette başarısız oldukları için evrimsel kararlı değildir. Bu durumda uluslararası sistemde hiçbir mutant strateji tarafından kendisine üstünlük kurulamayacak bir baskın stratejinin evrilip evrilemeyeceği sorusu akla gelmektedir. *ESS* mantığı çerçevesinde ele alındığı üzere, barışçıl olmak -rakiplerin saldırganlığını teşvik etmesi bakımından- bir savaş olasılığında artışa yol açtığına göre *“barışı”* başlı başına bir değer olarak referans alan rejimler kararlılıktan uzak görünmektedir. Bu durumda barışın savaş olasılığı tarafından sürdürüldüğü bir devletlerarası etkileşim başlı başına bir değer olarak barışa öncelik verilen etkileşimlerden daha kararlı olacaktır. Böylece - her ne kadar barışçıl da olsalar- saldırıya açık hale gelmemeleri için blöfçü bir mantıkla hareket etmek zorunda olan *“poker oyuncusu”* demokrasilerin evrimi daha muhtemeldir.

Devletlerin bir yandan güvensizlik hislerini askeri kapasitelerine dayalı tehditler üretmek suretiyle minimum düzeye indirdikleri; diğer yandan askeri güç olgusunu caydırıcılık bağlamı dışında değerlendirmedikleri bir strateji, *“silahlı barışı”* kararlı bir sistem olmaya sevk etmektedir. Çünkü bu durumda rakiplere katlanılamaz maliyetler yüklemeye dayanan bir güvenlik anlayışı demokratik barışın bir odak noktası olması sayesinde oyuncuların birbirlerine saldırmayacakları mesajının karşılıklı olarak iletildiği bir sosyal mantık ile desteklenmektedir.

Çalışmanın argümanları demokratik bariş kuşkuyla yaklaşan analizcilerin zihninde şu soruyu oluşturabilir: Tıpkı demokrasiler gibi demokrasi-dışı rejimlerin de birbirleriyle savaşmasını imkansız kılan bir sosyal mantık oluşamaz mı? Teorik olarak, bu türden tümüyle akliselime aykırı bir devletlerarası etkileşim ortak bir tehdit algısının mevcudiyeti durumunda geçici olarak oluşabilir. Fakat altyapısı rasyonel gerekçelerle desteklenmeyen bu türden bir irrasyonel konsensüs çalışma boyunca sistematik bir biçimde değerlendirilen gerekçelerle sürdürülebilir bir *"içsel bariş"* üretmeyecektir. İç dinamikleri bariş desteklemeyen rejimler arasında ortaya çıkan bariş Avrupa Birliği'nin içsel barişına değil, Alman-Sovyet Saldırmazlık Paketi'nin dışsal ve geçici barişına benzemeye mahkumdur. Demokrasi-dışı rejimler çeşitli ortak tehditlere karşı ittifaklar kurabilirler; fakat iç yapısı savaş üretmeye eğilimli rejimlerin dış politik düzeyde aldıkları bariş kararı içsel bariş dayalı rejim tipleri karşısında sürdürülebilir olamaz.

Uluslararası sistem, aralarında bariş olan rejimlerin daha yüksek getiriler elde etme imkanına sahip olduğu koşullardan oluştuğuna göre, bu sistemde ayakta kalmak ancak ve ancak aralarında bariş hakim kılacak karar-yapımı süreçlerine sahip rejimlerin *"seçilime uğramasıyla"* mümkün olmaktadır. Bu seçim ise bariş sekteye uğratan kararların *"elimine edilerek"* onu destekleyen kararların seçilime uğramasını mümkün kılan bir iç politik dizayna sahip olan çoğulcu demokratik sistemlerin seçilime uğramasıyla gerçekleşir. Bu sebeple yukarıda varsayımsal olarak gerçekçiliği tartışılan *"alternatif rejimler arasındaki bariş"* geçici tarihsel durumlar dışında mümkün görünmemektedir; zira çalışma boyunca ele alınan ESS mantığı gereği tarihsel eğilim uzun vadede yine demokratik barişten yana işlemeye başlayacaktır.

Politik sistemler şayet insan toplumlarının gelişiminde daha ilkelden daha gelişmişe doğru ilerleyen örgütlenme biçimlerinin arayışının bir ürünüyse, demokrasileri tarihin belli bir kesitinde belli bir coğrafyada ortaya çıkmış yerel bir kültürün ürünü olarak değil, tarihsel diyalektik içerisinde iç ilişkilerinden giderek arınan anlamlı bir model olarak ele almak gerekir.

Çalışma boyunca işaret edildiği üzere demokrasi-dışı rejimler tüm sistem kendileri gibi şahin olan oyuncuların oluşmadığı *"için"* ayaktadır; demokrasiler ise tüm sistem kendileri gibi güvercin olan oyuncuların oluşmamasına *"rağmen"* ayaktadır. Demokrasilerin barişçilliyi, demokrasi-dışı rejimlerin varlığı sebebiyle sekteye uğrayan bir kuralı ifade ederken, demokrasi-dışı rejimlerin barişçilliyi, içinde buldukları stratejik ortamın zorunlu kıldığı bir istisnadan ibarettir.

Kaynakça

Aumann R. J. ve Hart, S. (1994). *Handbook of Game Theory with Economic Applications*. 2. Cilt, Amsterdam: Elsevier B. V.

- Axelrod, R. (1980). ‘‘More Effective Choice in the Prisoner’s Dilemma’’. *The Journal of Conflict Resolution*, 24(3). ss.379-392.
- Aydın, M. ve Atalay, A. H. (2012). *Strateji ve Güvenlik*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Betts, R. K. (1982). *Surprise Attack: Lessons for Defense Planning*. Washington: The Brookings Institution.
- Birch, J. (1985). ‘‘The madman theory of war: a possible application in therapy’’, *Journal of Family Therapy*, Sayı 7. ss.147-159.
- Boyd, R. ve Richerson, P. J. (2005). *The Origin and Evolution of Cultures*. Oxford: Oxford University Press.
- Büyükbaş H. ve Atıcı, N. (2012). ‘‘Liberal Demokratik Barış Kuramı: Eleştirel Bir Değerlendirme’’. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 40. ss.1-19.
- Crawford, T. W. (2009). ‘‘The Endurance of Extended Deterrence: Continuity, Change, and Complexity in Theory and Policy’’. T.V. Paul, P. M. Morgan, J. J. Wirtz (Ed.). *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*. Chicago: The University of Chicago Press, ss.277-303.
- Dafoe, A., Renshon, J., Huth, P. (2014). ‘‘Reputation and Status as Motives for War’’. *Annual Review of Political Science*, Sayı 17. ss.371-393.
- Dawkins, R. (1976). *The Selfish Gene*. New York: Oxford University Press.
- Dawkins, R. (1986). *The Blind Watchmaker: Why the Evidence of Evolution Reveals a Universe Without Design*. New York and London: Norton&Company.
- Delpech, T. (2012). *Nuclear Deterrence in the 21st Century: Lessons From the Cold War For a New Era of Strategic Piracy*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Dolman, E. C. (2005). *Pure Strategy: Power and Principle in the Space and Information Age*. New York: Taylor & Francis.
- Duelfer, C. A. ve Dyson S. B. (2011). ‘‘Chronic Misperception and

International Conflict: The U.S.-Iraq Experience". *International Security*, 36(1). ss.73-100.

Ekmekçi, F. (2011). "Demokratik Bariş Teorisi: Bir Değerlendirme". *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 7(26). ss. 107-124.

Fearon, J. D. (1997). "Signaling Foreign Policy Interests: Tying Hands versus Sinking Costs". *The Journal of Conflict Resolution*, 41(1). ss.68-90.

Fudenberg, D. ve Levine D. K. (1998). *The Theory of Learning in Games*. Cambridge and London: The MIT Press.

Goldsmith, B. E. (2005). *Imitation in International Relations: Observational Learning, Analogies and Foreign Policy in Russia and Ukraine*. New York: Palgrave Macmillan.

Hewer, C. J. ve Lyons, E. (2018). *Political Psychology: A Social Psychological Approach*. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Jervis, R. (1976). *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Jervis, R. (2006). "Understanding Beliefs". *Political Psychology*, 27(5). ss.641-663.

Kahn, H. (2010). *On Escalation: Metaphors and Scenarios*. New Brunswick and London: Transaction Publishers.

Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. On Dokuzuncu Basım, Ankara: Bilgi Yayınvevi.

Kurizaki, S. (2016). "Signaling and Perception in International Crises: Two Approaches". *Journal of Theoretical Politics*, 28(4). ss.625-654.

Lake, D. A. (2003). "International Relations Theory and Internal Conflict: Insights from the Interstices". *International Studies Review*, 5(4). ss. 81-89.

Lemke, D. ve Reed, W. (1996). "Regime Types and Status Quo Evaluations: Power Transition Theory and the Democratic Peace". *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, 22(2). ss.143-164.

- Levy, J. S. ve Thompson W. R. (2010). *Causes of War*. West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Lieberman, E. (2013). *Reconceptualizing Deterrence: Nudging Toward Rationality in Middle Eastern Rivalries*. New York: Routledge.
- Maoz, Z. ve Russett B. (1993). ‘‘Normative and Structural Causes of Democratic Peace,1946-1986’’. *The American Political Science Review*, 87(3). ss.624-638.
- McKoy, M. K. ve Lake D. A. (2011/12). ‘‘Correspondence: Bargaining Theory and Rationalist Explanations for the Iraq War’’. *International Security*, 36(3). ss.172-178.
- Morgan, P. M. ve Paul, T. V. (2009). ‘‘Deterrence among Great Powers in an Era of Globalization’’. T.V. Paul, P. M. Morgan, J. J. Wirtz (Ed.). *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*. Chicago: The University of Chicago Press, ss.259-276.
- Özdemir, H. (2007). ‘‘Demokratik Barış Teorisi’’. Haydar Çakmak (Ed.). *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler*. Ankara: Platin Yayınları, ss.204-219.
- Paulsen, R. A. (1994). *The Role of US Nuclear Weapons in the Post-Cold War Era*. Alabama: Air University Press.
- Payne, K. B. (2001). *The Fallacies of Cold War Deterrence and a New Direction*. Lexington: The University Press of Kentucky.
- Payne, K. B. (2015). *Deterrence in the Second Nuclear Age*. Kentucky: The University Press of Kentucky.
- Perea, A. (2012). *Epistemic Game Theory: Reasoning and Choice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reiter, D. (1997). ‘‘Asymmetric Conflicts: War Initiation by Weaker Powers, by T. V. Paul; Coping with Conflict after the Cold War, by Edward A. Kolodziej and Roger E. Kanet’’. *The Journal of Politics*, 59(2). ss.640-643.
- Rosati, J. A. (1995). ‘‘A Cognitive Approach to the Study of Foreign Policy’’. L. Neack, J. A. K. Hey ve P. J. Haney (Ed.). *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation*. New Jersey: Englewood Cliffs: Prentice Hall, ss.49-70.

- Rubinstein, A. (1989). "The Electronic Mail Game: Strategic Behavior Under Almost Common Knowledge". *The American Economic Review*, 79(3). ss.385-391.
- Schelling, T. C. (1960). *The Strategy of Conflict*. Cambridge: Harvard University Press.
- Schultz, K. A. (1998). "Domestic Opposition and Signaling in International Crises". *The American Political Science Review*, 92(4). ss.829-844.
- Sent, E. (2007). "Some like it cold: Thomas Schelling as a Cold Warrior". *Journal of Economic Methodology*, 14(4). ss.455-471.
- Simon, H. A. (1997). *An Empirically Based Microeconomics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy (2009, Temmuz 19). "Evolutionary Game Theory". <https://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/game-evolutionary/>, (Eriřim Tarihi: 23.05.2020).
- Steff, R. (2016). *Strategic Thinking, Deterrence and the US Ballistic Missile Defense Project: From Truman to Obama*. London and New York: Routledge.
- Stein, J. G. (2009). "Rational Deterrence against Irrational Adversaries? No Common Knowledge". T.V. Paul, P. M. Morgan, J. J. Wirtz (Ed.). *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*. Chicago: The University of Chicago Press, ss.58-84.
- Sümer, G. (2011). "Bölgesel Alt Sistemler Karşısında Demokratik Bariş". *Alternatif Politika*, 3(2). ss.198-227.
- Tetlock, P. E. (1998). "Social Psychology and World Politics". D. Gilbert, S. T. Fiske, G. Lindsay (Ed.). *Handbook of Social Psychology*. Fourth Edition, New York: McGraw-Hill, ss. 868-912.
- Waever, O. (2008). "The Changing Agenda of Societal Security". H. G. Brauch ve U. Oswald (Ed.). *Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century*. Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, Cilt 3. Berlin-Heidelberg-New York: Springer-Verlag, ss. 581-594.

Zagare, F. C. (1987). *The Dynamics of Deterrence*. London: The University of Chicago Press.

Zagare, F. C. (1990). "Rationality and Deterrence". *World Politics*, 42(2). ss.238-260.

Extended Abstract

The article consists of two sections. First section offers a comprehensive analysis of comparing democracies' and non-democracies' advantages and disadvantages in case of they encounter with their '*copy strategies*'.

In this context, we have first concentrated of two different types of regimes' understanding of rationality by examining their cost-benefit calculations within the frame of '*instrumental rationality*'. We therefore suggest that the '*referent object*' of non-democracies is the '*regime*' itself that maintains ideological objectives with a high degree of commitment even when the costs of prioritizing the regime are very high. Contrary to democracies prioritizing the inviolability of human life and regarding mass death of people as the '*worst outcome*', it is more likely for non-democracies to engage in an armed conflict as a result of regimes' preference for the security of their bureaucracy and ideology over human security.

We secondly examine the attitude of democracies and non-democracies towards '*uncertainty*' which we categorize into three distinct types: uncertainty caused by ambiguous messages deliberately being send by players to their opponents; uncertainty caused by messages not being interpreted by receiver in a way intended by sender because of several cognitive biases; uncertainty caused by messages that players are not able to be sure whether they send to each other in a way they expect their opponents to perceive.

In terms of strategic uncertainty, democracies have two advantages: '*reputation*' and '*credibility of threats*'. Democracies' reputation about their expected behavior in future conflicts has a greater impact in their opponents' beliefs because their policies are associated with the state's continuity in their opponents' mind even if the governments change in the historical process. On the other hand, non-democracies are not able to create effective reputation because observers hold their beliefs about non-democracies in reference to the regimes' traits which have impermanent nature. Democracies are also able to generate costly and thus more credible messages to communicate their resolve due to the fact that democratic decision-makers face a powerful society that can punish them in case of they bluff. In regard to uncertainty arising from several cognitive biases, it is more likely for a non-democracy to engage in a variety of psychological processes such as '*wishful thinking*', '*assimilation of new information to pre-existing beliefs*' and '*using inconsistent analogies*' etc. while

contemplating the possible outcomes of a conflict. In contrast to non-democracies, it is more likely for democratic decision-makers to distort their judgement about the likelihood that a peaceful strategy would be useful to satisfy their opponents, due to their fear of the negative consequences of a war. As regards to uncertainty arising from the absence of "*common knowledge*" which refers to knowledge about others' knowledge, it is possible to argue that "*peace*" is a historical focal point between democracies while "*war*" is a historical focal point between non-democracies. Considering that a "*focal point*" is a solution that decision makers tend to choose in the absence of communication in game theory, it is more likely for peace to emerge as a "*self-fulfilling prophecy*" between democracies. A war is, on the other hand, more likely to occur between non-democracies in parallel with the same game-theoretical logical inference.

We thirdly focus on the extent to which decision-making processes of two different types of regimes have a domestic mechanism enabling potential policy failures to be resolved. We accordingly suggest that democracies have a capability of repairing the mistakes by virtue of "*resistance units*" such as pressure groups, media and also "*checks and balances*" as a requirement of constitutional enforcement mechanism of democracies. Unlike democracies, decision-making mechanisms in non-democracies remind of a "*clockwork*" where all the parts are interconnected to each other and a possible error disrupts the whole functioning. In this respect, contrary to nondemocratic regimes where a potential wrong decision-making may pave the way for the collapse of the regime, democracies continue their existence by engaging in a progressive learning process just like in the evolutionarily process by natural selection where each improvement is used as a basis for future building.

We discuss in the second section of the article why democracies are not able to dominate their alternative regimes in the international system although they have several advantages over non-democracies. At this point, we focus on two factors undermining the stability of democratic peace by considering "*Hawk-Dove Game*". The first one is that peaceful strategy is not able to be evolutionarily stable because probability of players to follow aggressive strategy increases as the proportion of those who follow peaceful strategy increases. The second one is that both democracies and non-democracies need to "*imitate*" each other which means that any strategy cannot be associated to a "*given*" regime. That is to say, democracies sometimes need to act as if they are aggressive, unpredictable and even crazy in order to maintain their deterrence against their opponents. Non-democracies, on the other hand, sometimes prefer to act as if they are peaceful because of various external factors such as common perception of threats, geographical distance and being satisfaction with the status quo as well high costs of following an aggressive strategy continuously. We accordingly argue that we should make an analytical distinction between "*internal peace*" arising from domestic decision-making processes and

“*external peace*” arising from foreign strategic necessities to understand the importance of democratic peace.

As a result, we argue that it is not necessary to find a kind of “*peace-programmed democracy*” as an empirical evidence to validate the explanatory power of democratic peace theory. Because a few tendency of a player to peace in decision-making process is enough for peaceful relations to emerge provided that it encounters with another player who has a similar tendency. It is crucial to state that this tendency is what makes democratic peace unique when we consider that “*nondemocratic peace*” is possible only through external factors.